

kadar çıkan makalelerle ilgili alfabetik yazar indeksi mevcuttur.

BİBLİYOGRAFYA :

C. F. Beckingham, "A History of the Royal Asiatic Society, 1823-1973", *The Royal Asiatic Society: Its History and Treasures* (ed. S. Simmonds – S. Digby), Leiden 1979, s. 1-77; R. Head, *Catologue of Paintings Drawings, Engravings and Busts in the Royal Asiatic Society*, London 1991; *Handlist of Periodical Titles in the Library of RAS*, London 1997; M. J. Pollock, "The Library of the Royal Asiatic Society and Its Collections Relating to Southeast Asia", *Libraries and Culture*, XXXIII/3, Austin 1998, s. 306-320.

ALİ KÖSE

JÖN TÜRKLER

Daha çok

II. Abdülhamid dönemindeki siyasi muhalefet hareketleri ve bu hareketlere katılan kişi ve gruplar için kullanılan bir tabir.

"Genç Türkler" (young Turks), ilk defa 1828 yılında Charles MacFarlane tarafından dönemin genç Osmanlı nesline atıfta bulunmak üzere kullanılmış (*Constantinople in 1828*, s. 58), daha sonra 1855'te Abdolnimo Ubicini hem II. Mahmud dönemindeki reform hareketine katılan devlet adamlarını, hem de Sultan Abdülmecid döneminin Batılılaşma yanlısı Tanzimat ricâlini tanımlamak için "Jeune Turquie de Mahmoud" ve "Jeune Turquie d'Abdul Medjid" ifadelerine yer vermiştir (*La Turquie actuelle*, s. 160-165). Bu tabiri 1857 yılında bir kavram olarak ilk kullanan kişi ise Hippolyte Castile olmuştur (*Réchid Pacha*, s. 35). Bu kullanımlar, büyük bir ihtimalle Giuseppe Mazzini'nin Giovine Italia (Genç İtalya) hareketine telmihen yapılmıştır. Bir Amerikalı misyoner olan Henry J. van Lennep, 1864 yılına ait günlüğünde Avrupa'da tahsil görmüş Osmanlı gençleri için aynı ifadeyi (Young Turkey) kullanmış ve pek çok kimsenin yanlışlıkla "Genç Türkler"i Alevî mezhebiyle ilişkilendirdiğini belirtmiştir. Osmanlılar'da ise Sultan Abdülaziz'in cülûsu sırasında (1861) Mâbeyn-i Hümâyûn'da görevli, padişahın aktif siyaset izleyecek bir sadrazam tayin etmesine taraftar olan Ziyâ ve Muhtar beyler gibi bazı gençlerin "jönler" ("les jeunes" karşılığı) olarak adlandırıldığı İbnülemin Mahmud Kemal tarafından belirtilmektedir (*Son Sadrazamlar*, I, 70). Bu tarihten sonra kavram, Mustafa Fâzıl Paşa'nın maddî desteğiyle Avrupa'da bir muhalefet hareketi örgütleyen Yeni Osmanlılar'ı tanımlamak için bizzat adı geçen paşa ve Avrupa basını tarafından kullanılmıştır. Avrupa basınının bu kullanımı, "Genç İtalya" ile daha sonra ortaya çıkan ve muhalefet hareketleri oldukları ölçüde edebî akımlar olma özelliğini de taşıyan "Junges Deutschland" (Genç Almanya), "Młodej Polski" (Genç Polonya) hareketlerine telmihen aynı zamanda Yeni Osmanlılar'ın edebî şahsiyetleri de göz önüne alınarak yapılmıştır. Mustafa Fâzıl Paşa, *Nord* gazetesinin 7 Şubat 1867 tarihli nüshasında yayımlanan, Sultan Abdülaziz'e hitaben yazdığı mektupta "grand parti de la jeune Turquie" ifadesine yer vermiş, Yeni Osmanlılar Cemiyeti'nin kuruluş belgesinde ise "Jeune Turquie"yi Eski Türk (Vieux Turc) grubunun muhalifi bir müessesesi olarak tarif etmiştir (*Le Mémorial Diplomatique*, XIII/25 [1876], s. 40). Mustafa Fâzıl Paşa'ya cevap olarak *Réponse à son Altesse Moustapha Fazil Pacha au sujet de sa lettre au Sultan* başlığıyla 1867 yılı Nisan ayında kaleme alınan bir risâlede ise yazar kendisi gibi devlet adamlarının "Jön Türk" partisine karşı bir parti oluşturduğunu iddia etmiştir. Daha sonra Yeni Osmanlılar'ın yayın organı *Hürriyet*, Fransızca olarak basıldığı matbaayı "Imprimerie Centrale de la Jeune Turquie" şeklinde tarif etmiş, ancak *Hürriyet* başlığının altında "Yeni Osmanlılar Cemiyeti" ibaresini kullanmıştır. *Hürriyet* bazan da "Jeunes Turquie" tercümesi olarak "Yeni Osmanlılar" ibaresi yerine "Türkistan'ın erbâb-ı şebâbî" ifadesine yer vermiştir. Ali Suâvi ise "Civan Türk" ya da "Yeni Osmanlılar"ın Frenk mukallidi bir zümre değil, "devleti yani idaresini tecdid edecek efkâr-ı cedideye sahip olanlar" olduğunu ileri sürerek daha sonra II. Abdülhamid'e muhalif ulemâ tarafından kullanılacak "müceddidîn-i Osmaniyye" ifadesiyle kastedilene benzer bir kavrama atıfta bulunmuştur (*Ulûm*

Gazetesi, nr. 13, 16 Şubat 1870). Bu tarihten sonra Jön Türkler tabirinin Yeni Osmanlılar'a ve ardından Midhat Paşa liderliğindeki bürokrat-askerî kadroya atıfta bulunmak üzere kullanıldığı görülmektedir. Bilhassa İngiliz belgelerinde iktidar mücadelesi içindeki iki Osmanlı bürokrat-askerî kadrosunu belirtmek için "Young Turkey Party" (Genç Türkiye Partisi) ve "Old Turkey Party" (Eski Türkiye Partisi) kavramları sıkça kullanılmıştır (Public Record Office, FO, nr. 424/49, 9 Şubat 1877/115). 1867'de Yeni Osmanlılık tarifi yapan *Vakit* gazetesi de Yeni Osmanlılar'ı Moskoflar'ın "eski Osmanlı" dediği kimselerin hatalı siyasetlerini düzeltmeye çalışan kimseler olarak tanımlamıştır ("Osmanlılık", *Vakit*, 9 Ağustos 1876). Mordtmann, 1877'de yenilerliği ihya etmek isteyen bir grup ulemânın da kendilerini "genç Türk" olarak tavsif ettiklerini belirtiyorsa da diğer kaynaklar bunu doğrulamamaktadır. Bu anlamının yanında kavram, Osmanlı Meclis-i Meb'ûsanı'nın tatilinden hemen sonra Kânûn-i Esâsî'nin yeniden yürürlüğe konmasını ve meşrutî idareyi savunan kimseler için de literatürde yer almaya başlamıştır. Böylesine geniş ve muğlak bir kullanımla II. Abdülhamid rejiminin hemen hemen her muhalifi Jön Türk şeklinde tanımlanmış ve kavrama birden çok anlam yüklenmiştir. Meselâ 1890 yılında Georges Badis adlı bir şahıs sarayı, *Genç Türkiye* adında ve Kânûn-i Esâsî taraftarlarının neşir vasıtası olacak bir gazete çıkarmakla tehdit ederken (BA, İrade-Dahiliye, nr. 1308/93885) 1893'te Arminius Vámbéry ifadeyi Ziyâ Paşa, Nâmık Kemal gibi Yeni Osmanlılar'ı tanımlamak için kullanmış, 1895'te Paris'te yayımlanan *Türkiya'l-Fetât/La Jeune Turquie* gazetesi ibareye, genellikle bu gazeteyi neşreden Türk-Suriye komitesini de içine alan bir kavram olarak, ancak bazan da

Cenevre'de faaliyet gösteren Jön Türkler grubu:
Soldan sağa ayakta:
İshak Sükûti,
Serâceddin Bey,
Tunalı Hilmi,
Âkil Muhtar,
Mithat Şükrü,
Emin Bey;
oturanlar:
Eski Berlin Konsolosu Lutfi Bey,
Doktor Şefik Bey,
Nûri Ahmed,
Doktor Resid,
Münif Bey

bizzat bu örgüte atıfta bulunmak için yer vermiştir. Bunun yanında II. Abdülhamid'e karşı muhalefete katılan mason örgütleri de siyasî faaliyetleri sırasınca kendilerini Committee of Young Turkey at Constantinople şeklinde tanıtmışlardır. 1895 yılı Aralık ayında *Mechveret Supplément Français*'nin "Organe de la Jeune Turquie" olarak neşri, Osmanlı İttihat ve Terakkî Cemiyeti'nin kavram üzerinde bir tekel kurmasının işareti sayılmışsa da cemiyet durumu böyle bir gözle görmediğini 1896'da düzenlenen, diğer muhalefet örgütlerinin de katıldığı bir ziyafeti Banquet de la Jeune Turquie şeklinde adlandırarak ortaya koymuştur. Aynı şekilde İttihat ve Terakkî Cemiyeti'nin *Mechveret Supplément Français*'nin ilk yayımlanan programının yanı sıra Ahmed Rızâ bu mecmuanın 29. sayısında, Jön Türkler adına örgüt programı olmaktan ziyade felsefî tercihleri ortaya koyan daha kapsayıcı bir program neşrederek duruma dikkat çekmiştir. İlginçtir ki, İttihat ve Terakkî Cemiyeti içinde Mizancı Murad Bey'i destekleyen muhafazakâr kanat, Jön Türklüğün "le parti conservateur" (muhafazakâr parti) diye adlandırılan devlet adamlarından müteşekkîl grubun karştı olduğunu iddia etmekten de geri kalmamıştır (*Mechveret Supplément Français*, sy. 21, 15 Ekim 1896, s. 1). Nitekim 1897 yılında İttihat ve Terakkî Cemiyeti ile saray adına Ahmed Celâleddin Paşa'nın vardığı anlaşma sonrasında cemiyet neşriyatı tatil kararı alınca Ahmed Rızâ, Genç Türkler'in bir zümre olduğunu, kimse'nin bu kavram üzerinde tekeli bulunmadığını belirterek *Meşveret*'i Jön Türk neşriyatı olarak yayımlamayı sürdürmüştür. Aynı ifadeler diğer Jön Türk organlarında da ısrarla dile getirilmiştir (*Hak*, sy. 31, 30 Kasım 1900). İttihat ve Terakkî Cemiyeti'nin uzun bir süre ulemâ tarafından yönetilen Mısır şubesi yayın organlarında ise genellikle Jön Türk yerine "müceddidîn-i Osmâniyye" ibaresi tercih edilmiş, bu şubenin önde gelen isimlerinden Hoca Kadri Nâsih, "Cön Türk" tabirini eleştirel bir anlamda kullanırken kendisini bunun kapsamı dışında tutmuş (*Arkivi Qendror Shtetëror*, 19/106-2/135/748), bazı muhalif Balkan ve Kıbrıs neşriyatı ile (*Feryad*, Lefkoşe, 25 Aralık 1899, s. 1) diğer bazı örgütler de ("Müceddidîn-i Osmâniyye'nin İnşikâkı", *Hürriyet*, sy. 77 [1 Temmuz 1897], s. 3) bu kavramı kullanmışlar, bir kısım yayın organları ise "Ah-râr-i Osmâniyye" ibaresini tercih etmişlerdir (*Sancağ*, nr. 64 [5 Mart 1902], s. 1). Ali Fahri Bey, "bilcümle anâsır-ı Osmâniy-

ye efrâdından müteşekkîl bir fırka"yı tanımlamak için Fransızca "Jeunes Turc", Türkçe "Genç Türk" kavramlarının kullanılmasını yanlış olduğunu belirterek bu ifadelerde "Türk" kelimesi yerine "Osmanlı" kelimesinin ikame edilmesinin gerekliliğine dikkat çekmiştir (A. Fahri, *Yeni Osmanlılar Kongresi*, s. 3). 1878 sonrasında Jön Türk neşriyatı dışında kavram yazılı basında değil yalnızca belgelerde yer almıştır. Bu kullanımda da bazan Fransızca'daki söyleniş şeklinde "Jön Türkî" gibi yazılırken (BA, *YEE*, 36/2468/141/XII-2) genel kullanım "Jön Türk" biçiminde olmuştur.

Kavramın belirli şahıslar için değil bir zümre için kullanılır hale gelmesi II. Abdülhamid'i fazlasıyla rahatsız etmiş ve Temmuz 1901 tarihinde sâdır olan bir irade gereğince "Jön Türk" tabirinin yerine "müfsid" kelimesinin kullanılması emredilerek (BA-BEO/Mahremâne Müsveddat, 129, 8 Temmuz 1901) bu tarihten sonra resmî evrakta bu tabir yerine "erbâb-ı fesa-d" ibaresi ikame edilmiş, Fransızca muhâberatta ise "agitateur" kelimesi tercih edilmiştir (Paris Büyükelçiliği Arşivi, D. 244, 17 Temmuz 1901/nr. 30).

XX. yüzyılın başından itibaren kavram II. Abdülhamid'in müslüman muhaliflerine atıfta bulunmak için kullanılmaya başlanmıştır. Meselâ 1902'de Lord Salisbury, Ermeni komiteleriyle Jön Türkler'i bu şekilde bir ayırma tâbi tutmuştur (Public Record Office, FO, nr. 78/211). İttihat ve Terakkî Cemiyeti neşriyatında da kavrama Türkçü ve milliyetçi hareketlere katılmayan müslüman muhalifleri kapsayacak bir biçimde yer verilmiştir. Midhat Paşa'nın oğlu Ali Haydar Midhat Bey ise Jön Türk Partisi'ni, babasının liderliğindeki bürokratlar hareketinin bir devamı olarak tarif etmiştir (*The Nineteenth Century and After*, sy. 311 [1903], s. 77-78). Ancak bu dönemde kavram nâdiren bu anlamda kullanılmıştır. Sabahaddin Bey ve taraftarları, 1906 yılına kadar Jön Türkler ifadesinin yerine "hürriyetperveran" kelimesini ikame etmişler, bu tarihten sonra istisnalar dışında bütün muhalefet örgütlerini kapsayan "Osmanlı muhalifin firkaları" tabirine yer vermişlerdir. Dönemi anlatan tarihî romanlardan Jön Türkler'in kendilerini "Jönler" olarak adlandırdıkları ve halk arasında da onlara atıfta bulunmak için olumsuz anlamda "Jönler" ya da "Cönler" ifadelerinin yaygınlık kazandığı anlaşılmaktadır.

1908 İhtilâli'nden sonra kavram Osmanlı neşriyatında ihtilâl öncesi hareket

atıfta bulunmak için kullanılmıştır. Avrupalı ve Amerikalı yazarlar yeni rejimi "Jön Türk rejimi", İttihat ve Terakkî Cemiyeti'ni "Jön Türk partisi" olarak tanımladıkları gibi II. Meşrutiyet dönemini "Jön Türk dönemi" olarak adlandırmışlardır. Ayrıca bu dönemde ilk defa Vámbéry tarafından "Jön Türklük" (Young Turkdom) şeklinde bir kavramsallaştırma da yapılmıştır. Vámbéry'ye göre Jön Türklüğün başlangıcı 1850'lere kadar geri gitmektedir. 1908 sonrasında bütün Türk milleti az sayıdaki istisna dışında Jön Türklüğe ait duruma gelmiştir, hatta kendini Türk olarak gören ve Türkçe konuşan herkes bu kavrama dahildir. Ancak gerçekte ve Türk tarihçiliği bakımından Jön Türklük 1908 İhtilâli öncesinde kalmıştır. Nitekim 1908 İhtilâli'nden sonra neşredilen roman ve piyeslerin kahramanları dahi hep bu anlamda Jön Türk'tür. İttihat ve Terakkî 1909 yılı sonrasında bu kavramı kullanmadığı gibi *Genc Türk* adıyla bir gazete de İttihatçılar'ın muhalifi Osmanlı Demokrat Fırkası'nın neşir vasıtası olarak yayımlanmış, Fransızca *Le Jeune-Turc* gazetesi ise yazı heyetinde bazı İttihatçılar olmakla beraber İttihat ve Terakkî ile organik bir bağ kurmamış ve gazetenin adı Vámbéry'nin kullanımına benzer bir anlamda değerlendirilmiştir. Çeşitli dille-re bir tabir olarak yerleşen kavramın XIX. yüzyılın sonlarından itibaren özellikle Batılı devletlerin müslüman sömürgelerindeki yenilik ve özgürlük taraftarı hareketler için de kullanıldığı olmuştur (meselâ Hindistan'daki Aligarh Okulu mensubu aydınlarla yönelik Hindistan'ın Genç Türkleri tabiri için bk. Özcan, s. 184). Aynı şekilde Genç Tunuslular, Genç Buharalılar vb. tanımlamalar da yine Genç Türkler'e telmihen yapılmıştır.

Kavramın XX. yüzyıldaki başka kullanımları ise evrensel bir mahiyet kazanmıştır. Meselâ XX. yüzyıl başında bir süre âsi gençleri tarif için tercih edilmiş olup ("Police Magistrate", *The Daily News*, 26 Kasım 1904) günümüzde radikal değişiklik yanlısı siyasetçiler (Browning, IV [1995], s. 530), benzer nitelikteki iş adamları ile ("Internet Capital's Young Turks", *Business Week*, 1 Kasım 1999) Uzakdoğu ve bilhassa Tayvan'daki radikal milliyetçiler ("What's Left for the New Party?", *Taipei Times*, 22 Ocak 2000), Afrika'daki milliyetçi-Batılılaşma yanlısı partiler (Schachter, LV/2 [1961], s. 306-307), Güney Amerika'daki sol eğilimli partilerin radikal üyeleri (Chaplin, XX/3 [1968], s. 396) ve siyasal rejimlere müdahale etmeye ça-

JÖN TÜRKLER

İşan askerî yapılanmalara (Foye, II [1990], s. 8-10) atıfta bulunmak için kullanılmaktadır.

Jön Türk kavramı birbirinden çok farklı gruplara atıfta bulunmak için kullanılıyorsa da bunlardan en önemlisi hiç şüphesiz, 1878 yılında Osmanlı Meclis-i Meb'ûsanı'nın tatilinden sonra II. Abdülhamid rejimine muhalefet için ortaya çıkan kişiler ve onlar tarafından kurulan örgütler ve neşredilen mecmualardır (Tunaya, hem Yeni Osmanlılar hem de Jön Türkler için sırasıyla "Birinci" ve "İkinci" "Jön Türk Hareketleri" ifadelerini teklif etmişse de bu genel bir kabul görmemiştir; bk. *Tahir Taner'e Armağan*, s. 167). 1889'da daha sonra İttihat ve Terakkî adını alacak olan İttihâd-ı Osmani Cemiyeti'nin kuruluşuna kadar Jön Türk eylemleri ferdi boyutta olmuş, Napoli'de *İstikbâl* adlı mevküteyi neşreden Ali Şefkatî ile Paris ve Cenevre'de çeşitli risâleler yayımlayan ve *Gencine-i Hayâl* mecmuasını çıkaran Hakkî Bey bu alanda önemli girişimlerde bulunmuşlardır. 1889 yılından itibaren Jön Türklük bilhassa İstanbul'daki okullarda yüksek öğrenim gören talebelerin muhalefet hareketi haline gelmiş, 1894'te bürokrat, subay ve ulemâ katılımıyla geniş bir yelpazeye yayılmış ve bilhassa 1895 sonrasında ivme kazanmıştır. Osmanlı İttihat ve Terakkî Cemiyeti hareketin motoru olurken Halil Ganem liderliğindeki Türk-Suriye komitesiyle Selim Fâris'in idaresindeki Osmanlı İslahat Fırkası gibi kuruluşlar, padişahın Arap muhaliflerini harekete kazandırma çabası içine girmişler, siyasal masonluk ise Jön Türk hareketine yayımlarla tahttan indirilen V. Murad taraftarlarının desteğini sağlayarak katkıda bulunmuştur. Bulgaristan, Romanya, Kıbrıs ve Girit'te mahallî Jön Türklük diye tanımlanabilecek bir cereyan ortaya çıkmış, bu hareket Avrupa Jön Türklüğü'nden farklı olarak firarî Osmanlı Jön Türkleri'nin idaresinde fakat esnaf, öğretmenler ve mahallî aydınlar tarafından örgütlenmiş, Mısır'da ise ulemâ hareketin dinî muhalefet kanadını tesis etmiştir. Avrupa'ya kaçan Mizancı Murad Bey, Jön Türklüğü Yeni Osmanlı hareketine benzeyen bir bürokrat entelektüel hareketine dönüştürmeye çalışmış, ancak 1896 yılında çok sayıda bürokratin başarısız bir darbe girişiminin ardından tutuklanması ve Murad Bey'in 1897'de ülkeye dönüşü bu çabayı sonuçsuz bırakmış, Jön Türklük yeniden bir talebe hareketi biçimini almıştır. Bu gelişmelere ilâveten, 1897 sonunda padi-

şahın prestijinin Yunan zaferi sebebiyle artması ve muhaliflere duyulan genel tepki sebebiyle çok zor durumda kalan Jön Türk hareketi Ahmed Rızâ ve İshak Sükûtî beylerin çabaları ile yeniden hız kazanmış, fakat bu defa malî zorluklar hareketi düzensiz neşriyat dışında bir şey yapamaz duruma getirmiştir. 1899 yılı sonlarında önce İsmâil Kemal Bey, ardından Damad Mahmud Celâleddin Paşa ve oğullarının Avrupa'ya firarları, hareketi âdeta yok olmaktan kurtarmış, ancak bu defa da onu İngiltere yanlısı devlet adamlarının faaliyeti haline getirmiştir. 1902'de toplanan Osmanlı Hürriyetperveran Kongresi, Jön Türkleri birleştiremediği gibi rejimi devirme konusunda yabancı müdahalesini talep edip etmeme hususunda birbirine şiddetle muhalif iki grubun ortaya çıkması sonucunu doğurmuştur. Müdahale taraftarı grup Osmanlı Hürriyetperveran Cemiyeti'ni kurarak İngiliz desteğiyle darbe yapmaya çalışmışsa da başarısız olmuş, adem-i müdahale taraftarı Ahmed Rızâ ile kendilerini "icraatçılar" şeklinde tanımlayan radikal Jön Türkler bir ittifak oluşturarak neşriyata hız vermişler, eski İttihat ve Terakkî üyelerinin yeni örgütlenme çabaları ve kurdukları Osmanlı İttihat ve İnkilâb Cemiyeti ise uzun ömürlü olmamıştır. 1905 yılından sonra Ahmed Rızâ Bey ile icraatçılar arasındaki koalisyon Ermeni, Makedon, Bulgar ve Yunan komitelerinin örgütlenmeleri üzerine araştırmalar yapan Bahâeddin Şâkir Bey tarafından Osmanlı Terakkî ve İttihat Cemiyeti adıyla yeniden teşkilâtlandırılmış ve bu değişimin ardından hareketin bu kanadı entelektüel faaliyeti tamamen ikinci plana iterek bir ihtilâlcî cereyanı temsil eder hale gelirken Prens Sabahaddin Bey ve taraftarlarının kurduğu Teşebbüs-i Şahsî ve Adem-i Merkezî Cemiyeti, bir yandan Taşnaksutyun Cemiyeti ile beraber Doğu Anadolu isyanlarını bir genel ihtilâle döndürmeye çalışırken öte yandan Frédéric Le Play ile Edmond Demolins'nin fikirleri çerçevesinde ve Science Sociale mektebinin tesiri altında bir entelektüel hareket olma özelliğini sürdürmüştür. Şunu da önemle belirtmek gerekir ki 1908 Jön Türk İhtilâli, 1907'de Osmanlı Hürriyet Cemiyeti'ni de bünyesine alan Osmanlı Terakkî ve İttihat Cemiyeti tarafından gerçekleştirilmiş olup diğer Jön Türkleri'in bu harekete doğrudan herhangi bir katkısı olmamıştır. İhtilâl sonrasında İttihat ve Terakkî Cemiyeti'nin bu sebeple diğer Jön Türkleri'e karşı dışlayıcı tavır

almasının ardından bu örgüt üyeleri dışındaki eski Jön Türkleri'in önemli bir kısmı önce Sabahaddin Bey çevresine, daha sonra Ahrar, Hürriyet ve İtilâf fırkalarına katılmış, bazıları ise Fedâkârân-ı Millet Cemiyeti bünyesinde faaliyet göstermişlerdir.

Jön Türk hareketi içindeki merkezî örgütlerin üye listeleri, bu cemiyetler tarafından neşredilen süreli yayınların abone kayıtları "erbâb-ı fesadın olmak" ve "fesad cemiyetleri ile muhaberetta bulunmak" töhmetleriyle vicâhen ya da gıyâben muhâkeme edilenlere ait *Cerîde-i Mehâkim-i Adliyye*'de yayımlanan ilmühaber ve ilâmlar 1906 yılı itibarıyla Avrupa, Mısır, Balkanlar, Girit, Kıbrıs, Kafkasya'da bulunan Jön Türkleri'in ve ülkedeki faal sempatanların toplamının 1500 civarında olduğunu ve Jön Türk basınının 1000 dolayında abonesi bulunduğunu ortaya koymaktadır. Ancak bu gazeteler elden ele dolaştırıldığından ve Bosna, Bakü, Ruscuk, Varna gibi mahallerdeki kahvehane ve okuma odalarında okuma yazma bilmeyen kimselere okunduğundan söz konusu basını izleyenlerin sayısının yukarıda belirtilenden daha fazla olduğu hükümüne varmak mümkündür. Bahâeddin Şâkir'in yeniden teşkilâtlandığı Terakkî ve İttihat Cemiyeti, 1908 İhtilâli öncesinde çoğu harekete ihtilâl sırasında katılan 2000 kadar üye kaydetmeye muvafak olmuştur. Jön Türkleri'in genel sayısı fazla olmakla birlikte bunların önemli bir çoğunluğundan Avrupa ya da Mısır'a kaçarak buralarda zor şartlar altında hayatlarını sürdüren ve ciddi bir faaliyette bulunmayan kimseler olduğunu unutmamak gerekir. Bekir Fahri Bey'in *Jönler* adlı romanı bu durumu ortaya koyması bakımından ilginçtir. Önde gelen Jön Türkleri olarak Abdullah Cevdet, Abdurrahman Bedirhan, Ahmed Rızâ, Ahmed Fazlı (Tung), Ahmed Ferid (Tek), Ahmed Kemal (Akünal), Ahmed Lutfullah, Ahmed Niyazi, Ahmed Sâib, Ali Fahri, Ali Fehmi, Ali Haydar Midhat, Ali Şefkatî, Bahâeddin Şâkir, Derviş Hima (Maksud İbrahim Naxhi Spahiu), Edhem Ruhi (Balkan), Emîr Şekîb Arslan, Halil Ganem, Hüseyin Tosun, Hüseyin Sami (Kızıldoğan), Hüseyinzâde Ali (Turan), İbrâhim Temo, İshak Sükûtî, İsmail Canbolat, İsmâil Enver Bey (Paşa), İsmâil Kemal, Kırmîzâde Ali Rızâ, Mahmud Celâleddin Paşa (Damad), Mâhir Said (Pekmen), Manyasîzâde Refik, Mehmed Ali Halim Paşa, Mehmed Reşid Şahingiray, Mehmed Sabahaddin, Mehmed Talat Bey (Paşa), Midhat Şükrü (Bleda),

Mizancı Mehmed Murad, Mustafa Râgıb, Mustafa Rahmi (Arslan), Dr. Nâzım, Nuri Ahmed, Ömer Nâci, Said Halim Paşa, Sâlih Cemal, Sâmipaşazâde Sezâi, Selim Fâris, Silistreli Hacı İbrâhim Paşazâde Hamdi, Tarsusîzâde (Müftüzâde) Münif, Tunali Hilmi, Yusuf Akçura'nın isimlerini vermek mümkündür.

Jön Türkler'in hepsini kapsayan genel bir ideolojiden bahsetmek çok zordur. Bir anlamda Jön Türklüğün ve Jön Türkler'in ortak noktası, II. Abdülhamid rejiminden duyulan hoşnutsuzluk ve bu rejimi devirerek yerine meşrutî bir rejim tesis etme arzusu olmuştur. II. Abdülhamid rejiminin "sadakat" kavramına atfettiği önem ve bu sıfatı haiz olduğunu düşündüğü kişileri daha iyi eğitim görmüş bürokrat ve subayların önüne geçirmesi de iyi eğitim almış toplum üyelerinin önemli bir kısmının Jön Türk hareketine katılmasına ya da sempati duymasına sebep olmuştur. Çekirdek kadrolar itibarıyla Jön Türklüğün dünya görüşü pozitivizm ve biyolojik materyalizmden kuvvetli bir biçimde etkilenmiş ve cemiyetin bazı önde gelen liderleri, bilhassa 1905 öncesinde siyasî bir amaçtan ziyade toplumsal gelişmenin önünü tıkadığını düşündükleri dinin yerine bilimi hâkim kılma gibi felsefî mefkûrelerin peşinde koşmuşlardır. Ancak Jön Türklüğün her döneminde bu kavram içinde materyalistlerden ulemâya kadar çok değişik nitelikte kişilerin yer aldığını unutmamak, bir ideolojiden ziyade bir Weltanschauung'dan (dünya görüşü) bahsetmek ve bunu da çekirdek kadrolarla sınırlı tutmak gerekmektedir.

Jön Türk basını Osmanlı basın tarihinin önemli bir kategorisini teşkil etmektedir. Devrin Osmanlı basınına ağır sansür uygulanması Jön Türk basınının önemini daha da arttırmaktadır. Bir anlamda 1878-1908 döneminde Osmanlı siyasî düşünceleri ve tartışmaları daha ziyade bu basında yer almıştır. Bu basın da Jön Türklük gibi mütecânis olmaktan çok uzaktır. Aynı örgütün resmî organlarında dahi birbirleriyle taban tabana zıt tezleri savunan makalelere sık sık rastlanmakta olup 1906-1908 arasında *Şûra-yı Ümmet* istisna edilirse Jön Türk basını Avrupa'daki benzerleri gibi gerçek parti gazeteciliği meydana getirmemiştir. Bunların önemli bir kısmı uzun ömürlü olmamış, bazıları da Osmanlı yönetiminden para sızdırmak amacıyla yayımlanmış ve bu amaçlarına ulaştıktan sonra sahipleri tarafından tatil edilmiştir. Sayıları 100'ü aşan Jön Türk mecmualarını bir tasnife

tâbi tutmak gerekirse merkezî örgütlerin yayınları (*Hak, Meşveret, Mechveret Supplément Français, Mizan, Osmanlı, Şûra-yı Ümmet, Terakki* gibi); küçük icraatçı cemiyetlerin yayınları (*Darbe, İnkılâb, İntikam, İstikbâl [Cenevre], İstirdat, Vatan* gibi); icraatçı fertlerin yayınları (*Osmanlı* [2] [Pire], *Yıldırım* gibi); entelektüel yayınlar (*İctihad, Şark ve Garb, Türk* gibi); kişiler ve örgütlerce çıkarılan mizah mecmuaları (*Beberuhi, Dolab, Davul, İncili Çavuş, Lâklâk, Kokonoz, Tokmak* gibi); belirli bir Osmanlı unsurunun sorunlarını dile getiren dergiler (*Arnavudluk [Albania], Hürriyet [Londra], İttihad Gazetesi, Kashf al-Niqâb, Kürdistan, Türkiya'l-Fetât* gibi); bazıları merkezî örgütlere bağlı olmakla beraber Balkan Jön Türkleri'nce yayımlanan ve mahallî Jön Türklüğün fikirlerini işleyenler (*Ahali, Balkan, Efkâr-ı Umumiye, İslah, Muvazene, Rumeli, Tuna, Sadâ-yı Millet, Uhuvet* gibi) ve dinî zeminde muhalefet yapan yayın organları (*Ezan, Kânûn-i Esâsi* gibi) şeklinde bir düzenleme yapmak mümkündür. Bu yayın organlarında örgütsel düzenlemelerden dinî makalelere, ihtilâlcî temalardan entelektüel tartışmalara kadar her türlü konu işlenmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, İrade -Dahiliye, nr. 1308/93885; BA, Y.EE, 36/2468/141/XII-2; BA, BEO/Mahremâne Müsveddat, 129, 8 Temmuz 1901/30; Public Record Office, FO, nr. 424/49, 9 Şubat 1877/115; FO, nr. 78/211; Paris Büyükelçiliği Arşivi, D. 244, 17 Temmuz 1901/30; A. Ubcini, *La Turquie actuelle*, Paris 1555, s. 160-165; *Constantinople in 1828: A Residence of Sixteen Months in the Turkish Capital and Provinces with an Account of the Present State of the Naval and Military Power and of the Resources of the Ottoman Empire*, London 1829; H. Castille, *Réhid Pacha*, Paris 1857, s. 35; J. van Lennep, *Travels in Little-Known Parts of Asia Minor*, London 1872, I, 32; Mordtmann, *Stanbul und das Moderne Turkentum*, Leipzig 1877, I, 66; A. Fahri, *Yeni Osmanlılar Kongresi*, Cenevre 1316, s. 3; Ruhsan Nevvare [Hadiye Selimoğlu] - Tahsin Nahid, *Jön Türk*, İstanbul 1325; Ahmed Midhat, *Jön Türk*, İstanbul 1326; P. Fesh, *Constantinople aux derniers jours d'Abdul-Hamid*, Paris 1907, s. 323-410; a.mlf., *Les Jeunes Turcs*, Paris 1909, s. 5-7; Bekir Fahri, *Jönler*, İstanbul 1326; İbnülemin, *Son Sadrazamlar*, I, 70; Mithat Cemal Kuntay, *Namık Kemal Devrinin İnsanları ve Olayları Arasında I*, İstanbul 1944, s. 185; Ahmed Bedevî Kuran, *İnkılâp Tarihimiz ve Jön Türkler*, İstanbul 1945; a.mlf., *İnkılâp Tarihimiz ve İttihad ve Terakki*, İstanbul 1948; a.mlf., *Osmanlı İmparatorluğu'nda İnkılâp Hareketleri ve Millî Mücadele*, İstanbul 1959; a.mlf., *Harbiye Mektebi'nde Hürriyet Mücadelesi*, İstanbul, ts. (Çeltüt Matbaası); Tarık Zafer Tunaya, "Türkiye'nin Gelişme Seyri İçinde İkinci Jön Türk Hareketinin Fikrî Esasları", *Tahir Taner'e Armağan*, İstanbul 1956, s.

167; Şerif Mardin, *The Genesis of Young Ottoman Thought*, Princeton 1962, s. 35, 37, 41; a.mlf., *Jön Türklerin Siyasî Fikirleri, 1895-1908*, Ankara 1964; R. Davison, *Reform in the Ottoman Empire, 1856-1876*, Princeton 1963, s. 173-174; M. Kaya Bilgegil, *Yakın Çağ Türk Kültür ve Edebiyatı Üzerine Araştırmaları: Yeni Osmanlılar*, Ankara 1976, s. 10-11, 62, 87; M. Şükrü Hanioğlu, *Bir Siyasal Örgüt Olarak Osmanlı İttihad ve Terakki Cemiyeti ve Jön Türklük*, İstanbul 1986; a.mlf., "Jön Türkler'in Yabancı Dilde Çıkarıldıkları Dergilerde İşledikleri Temalar", *Türkiye'de Yabancı Dilde Basın*, İstanbul 1986, s. 93-109; a.mlf., *The Young Turks in Opposition*, Oxford-New York 1995; a.mlf., *Preparation for a Revolution: The Young Turks, 1902-1908*, Oxford-New York 2001; Hüseyin Çelik, *Ali Suavî ve Dönemi*, İstanbul 1994, s. 29, 618; Azmi Özcan, *Pan-İslamizm: Osmanlı Devleti, Hindistan Müslümanları ve İngiltere (1877-1924)*, Ankara 1997, s. 184, 185; Mustafa Fâzıl Paşa, "Fondation de la chancellerie de la Jeune Turquie", *Le Memorial Diplomatique*, XIII/25, Paris 1876, s. 40; A. Vámbéry, "Freiheitliche Bestrebungen im Moslimischen Asien", *Deutsche Rundschau*, LXXVII, Berlin 1893, s. 64; a.mlf., "The Future of Constitutional Turkey", *The Nineteenth Century and After*, sy. 385, London 1909, s. 371; Un ami de la Turquie [Albert Fua], "Pourquoi les Turcs ne bougent pas", *Mechveret Supplément Français*, sy. 21, Paris 15 Ekim 1896, s. 1; Ali Haydar Mithat, "English and Russian Politics in the East", *The Nineteenth Century and After*, sy. 311, (1903), s. 77-78; R. Schachter, "Single Party Systems in West Africa", *The American Political Science Review*, LV/2, Wisconsin 1961, s. 306-307; D. Chaplin, "Peru's Postponed Revolution", *World Politics*, XX/3, New Haven 1968, s. 396; S. Foye, "Radical Military Reform and the Young Turks", *Report on the USSR*, II, New York 1990, s. 8-10; G. Browning, "The GOP's Young Turks", *National Journal*, IV, Washington 1995, s. 530.

M. ŞÜKRÜ HANIOĞLU

JUYNBOLL, Theodorus Willem
(1866-1948)

Hollandalı şarkiyatçı.

11 Mart 1866'da doğdu; Abraham Willem Theodorus Juynboll'ün oğludur. Leiden Üniversitesi'nde İslâm hukuku ve Sâmi diller okudu; Arapça hocası ünlü şarkiyatçı Michael Jan de Goeje'dir. 1893 yılında, rehlin konusunda Şâfiî hukukunda yer alan görüşlerin kaynaklarını ve Hollanda'nın Uzakdoğu sömürgeleri üzerindeki etkilerini ele aldığı teziyle hukuk doktoru oldu; ertesi yıl da Sâmi diller alanında doktora yaptı. 1896'da Cava adasında bulunan Malang'a hukukî işlerden sorumlu sömürge subayı olarak gitti; ancak 1899'da sağlığının bozulmasından dolayı geri döndü ve 1903'te Leiden Üniversitesi Kütüphanesi Doğu Elyazmaları